

DOBŘÉ MRÁVY V KONTEXTE ČESKOSLOVENSKÉHO PRÁVNĚHO PORIADKU (GOOD MANNERS IN CONTEXT OF CZECHOSLOVAK LEGAL ORDER)

KRISTÍNA BALIŠOVÁ

Paneurópska vysoká škola, Ústav teórie a dejín štátu a práva

Abstract in original language

Predkladaný článok je zameraný na vývoj problematiky dobrých mravov ako jedného zo základných princípov, na ktorom bolo kreované československé súkromné právo ako integrálna súčasť právneho poriadku Československej republiky. Cieľom je vymedziť nielen podobu a miesto zmieneneho princípu v systéme československého právneho poriadku, ale aj vysvetliť dôvod aplikácie rôznych pojmov slúžiacich na ich označenie, resp. vyjadrenie v príslušných zákonoch.

Key words in original language

Dobré mravy, pravidlá socialistického spoluzitia, všeobecný záujem, záujem spoločnosti, právny úkon, neplatný právny úkon, zákon č. 141/1950 Zb. (Občiansky zákonník účinný od 1.1.1951), zákon č. 40/1964 Zb. (Občiansky zákonník účinný od 1.4.1964).

Abstract

Submitted article is focused on development of good manners matter as a part of general principles, which has formed branch of czechoslovak legal order, i. e. czechoslovak civil law. Main aim of submitted article is not only to define the position and the range of mentioned principle in the structure of czechoslovak legal order, but to explain reasons for application of different conceptions in particular laws, as well.

Key words

Good manners, rules of socialistic coexistence, general concernment, concernment of society, legal act, void legal act, Civil code No. 141/1950 (Civil code effective from January 1st, 1951), Civil code No. 40/1964 (Civil code effective from April 1st, 1964).

1. Pojem dobré mravy a jeho miesto v právnom poriadku Československej republiky

Dobré mravy (z lat. *boni mores*) – ako jeden zo základných elementov, resp. pravidiel tvoriacich hodnotový základ súkromného práva – boli počas celej existencie Československej republiky v rôznych podobách integrálnou súčasťou jej právneho poriadku. Vyjadrenie zmieneneho princípu v príslušnej norme bolo dané najmä politickou situáciou v republike.

V prvopočiatoch existencie Československej republiky, nebolo z časového hľadiska možné pripraviť kodéxy regulujúce jednotlivé právne odvetvia. Z uvedeného dôvodu bola v podmienkach Československej republiky na základe recepčnej normy¹ zakotvená materiálno-právna kontinuita s rakúskym a uhorským právnym poriadkom. V záujme štátnej stability zákonodarca dočasne ponechal v platnosti všetky dovtedajšie zemské a ríšske zákony a nariadenia, tzn. do novovytváraného štátneho celku recipoval rakúsky a uhorský štátny aparát a právny poriadok.² V súlade s uvedeným upravoval oblasť civilného práva na území českých krajín Všeobecný občiansky zákonník z roku 1811 v znení tretej veľkej novely z roku 1916 (ďalej len „Všeobecný občiansky zákonník“) a na území slovenska uhorské obyčajové právo. Za zmienku stojí skutočnosť, že Všeobecný občiansky zákonník poznal pojem „dobré mravy“ a dokonca boli *expressis verbis* vyjadrené aj v samotnom texte.

Výsledkom kodifikačných snáh iniciovaných koncom štyridsiatych rokov 20. storočia predstaviteľmi komunistickej strany bolo prijatie základných kódexov nielen z oblasti súkromného (ale aj z oblasti verejného) práva, čím sa definitívne odstránil pretvárajúci právny dualizmus. Úprava súkromného práva bola výrazne ovplyvnená Ústavou z 9. mája 1948 a odzrkadľovala nové hospodárske a politické pomery. Medzi relevantné normatívne právne akty prijaté v tomto období, patrili:

- Občiansky zákonník publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 141/1950 Zb. (ďalej len „Občiansky zákonník z roku 1950“),
- Zákon o práve rodinnom publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 265/1949 Zb. (ďalej len „Zákon o práve rodinnom z roku 1949“).

Rýchly rozvoj socialistických spoločenských vzťahov a ich následné zdokonaľovanie viedlo v prvej polovici 60. rokov 20. storočia k opätovnej rekodifikácii jednotlivých odvetví súkromného práva.³ Výsledkom rekodifikačného procesu bolo prijatie nasledovných normatívnych právnych aktov:

- Občiansky zákonník publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 40/1964 Zb. a účinný od 1. apríla 1963 (ďalej len „Občiansky zákonník z roku 1964“),
- Zákon o rodine publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 94/1963 Zb. (ďalej len „Zákon o rodine z roku 1963“),
- Zákonník práce publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 65/1965 Zb. (ďalej len „Zákonník práce z roku 1965“),

---

¹ Recepčnou normou sa rozumie zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. zo dňa 28. októbra 1918 o zriadení samostatného štátu Československého

² Bližšie pozri Malý, K. – Dejiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945. Praha: Linde, 1997, s. 271

³ Bližšie pozri Čechotová, V. – Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava: Miroslav Mračko EPOS, 2005, s. 58

- Hospodársky zákonník publikovaný v Zbierke zákonov pod číslom 109/1963 Zb. (ďalej len „Hospodársky zákonník“).

Napriek prijatiu nových kódexov regulujúcich oblasť súkromného práva sa v období rokov 1951 – 1991 s pojmom „dobré mravy“ ako takým v právnom poriadku Československej republiky nestretáme. Z rýdzo ideologických dôvodov nebol v uvedenom období pojem „dobré mravy“ v takejto podobe inkorporovaný do žiadneho zo súkromnoprávných kódexov. Zákonodarca ho z taktických dôvodov nahradil pojmi ako „všeobecný záujem“, „záujem spoločnosti“, „zásady morálky socialistickej spoločnosti“, či „pravidlá socialistickeho spolužitia“. K postupnej zmene došlo až v dôsledku novembrových udalostí (tzn. rok 1989), ktoré naštartovali demokratizáciu pomerov v Československej republike.

2. Dobré mravy v kontexte občianskeho práva

2.1. Úprava v období rokov 1918 – 1950

Všeobecný občiansky zákonník – na rozdiel od kódexov, ktoré ho neskôr nahradili – poznal pojem „dobré mravy“. Morálny princíp, ktorý bolo *lege artis* nevyhnutné dodržiavať v rámci kontraktačného procesu, bol zakomponovaný do ustanovenia § 879 Všeobecného občianskeho zákonníka, v zmysle ktorého bola zmluva priečiaca sa zákonnému zákazu alebo dobrým mravom ničotná (*non negotium*). Z pohľadu teórie občianskeho práva hmotného sa jednalo o zdanlivý právny úkon, tzn. o taký prejav vôle, ktorý vôbec nespĺňal náležitosti zákonom vyžadované od právnych úkonov. Z uvedeného dôvodu sa na takéto právne úkony neprehliadalo, resp. malo sa za to, že právny úkon nebol urobený.⁴ Všeobecný občiansky zákonník zároveň v odseku 2 citovaného ustanovenia demonštratívne vymedzil prípady, kedy bolo možné hovoriť o ničotnom právnom úkone zmluve.⁵

2.2. Úprava v období rokov 1951 – 1964

Ako už bolo naznačené Občiansky zákonník z roku 1950 pojem dobré mravy neobsahoval. V texte normy sa však často stretávame s dobovými synonymami zmieneného pojmu, tzn. s pojmi „všeobecný záujem“ a „pravidlá socialistickeho spolužitia“. Zákonodarca však ani jeden z uvedených pojmov nedefinoval. Vymedzenie obsahu oboch pojmov bolo ponechané na judikatúru a odporné práce právnych teoretikov.

---

⁴ Lazar, J. – Občianske právo hmotné. 1. diel. Tretie doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2006

⁵ Ničotným právnym úkonom v zmysle ustanovenia § 879 Všeobecného občianskeho zákonníka bola napr. taká zmluva, ktorou niekto (tzn. dedič) dedičstvo alebo odkaz, ktoré očakával od inej osoby (tzn. poručiťa) scudzi ešte za života poručiťa.

S pojmom „všeobecný záujem“ sa stretávame vo viacerých ustanoveniach citovanej normy. Jednalo sa o relatívne často aplikovaný pojem spájaný nielen s problematikou právnych úkonov. V zmysle ustanovenia § 36 ods. 1 Občianskeho zákonníka z roku 1950 sa za neplatný považoval každý právny úkon, ktorý sa svojim obsahom priečil zákonu alebo všeobecnému záujmu. Neplatnosť právneho úkonu bola v súlade s dobovou legislatívou považovaná za relatívny pojem. Doktrinálne sa rozlišovala neplatnosť absolútna a relatívna, napriek tomu, že zákonník takého členenie nepoznal (podobne ako Občiansky zákonník z roku 1964 do novely z roku 1982).⁶ Právny úkon obsahovo sa priečiaci zákonu alebo všeobecnému záujmu bol neplatný od počiatku (tzn. *ex tunc*), tzn. v súlade so súčasnou právnou terminológiou by bolo možné takýto právny úkon označiť za absolútne neplatný. Samozrejme, absolútna neplatnosť postihovala všetky právne úkony odvodené od predmetného (neplatného) úkonu. V danom prípade sa jednalo o takú vadu právneho úkonu, ktorú nebolo *lege artis* možné žiadnym spôsobom konvalidovať. Úmyslom zákonodarcu bolo sankcionovať takto všetky právne úkony „smerujúce ku škode štátu a záujmom celku, úkony smerujúce k vykorisťovaniu pracujúcich a úkony porušujúce pravidlá socialistického spoluzitia.“⁷ Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca pri úprave absolútnej neplatnosti právnych úkonov nevychádzal z premisy, že právny úkon musí byť *ex lege* v súlade s určitými pravidlami slušnosti, resp. v súlade s dobrými mravmi, ale uprednostnil formuláciu, na základe ktorej sa vyžadoval súlad každého právneho úkonu o.i. so „všeobecným záujmom“. Pod rozpor so „všeobecný záujem“ bolo teda možné subsumovať všetky právne úkony, ktoré boli v rozpore so záujmami štátu a pracujúceho ľudu (napr. úkony vedome koristiace z tiesne, predávanie alkoholických nápojov pracujúcim na úver v nadmernej miere,⁸ uznanie takéhoto dlhu,⁹ atď.), pričom je vhodné zdôrazniť, že pojem „všeobecný záujem“ sa mal principiálne odlišovať od pojmu „dobré mravy“ aplikovaného v kapitalistických právnych poriadkoch.¹⁰

Pre výklad vôle konajúceho subjektu bolo relevantným ustanovenie § 31 ods. 1 Občianskeho zákonníka z roku 1950, v zmysle ktorého bolo potrebné prejav vôle vykladať tak, ako to so zreteľom na okolnosti, za ktorých bol urobený, zodpovedalo pravidlám socialistického spoluzitia. Zákonodarca odôvodnil aplikáciu slovného spojenia „pravidlá socialistického spoluzitia“

---

⁶ Salač, J. – Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 2. vydanie. Praha: C. H. BECK, 2004, s. 185

⁷ Salač, J. – Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 2. vydanie. Praha: C. H. BECK, 2004, s. 185

⁸ Bližšie pozri judikár R 79/1951

⁹ Bližšie pozri judikát R 3/1953

¹⁰ Bližšie pozri – Špaček, V. - Projevy vôle a právní úkony v občanském právu. 1953 s. 136 – 137, Salač, J. – Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 2. vydanie. Praha: C. H. BECK, 2004, s. 185 a Štefánko, J. – Prvý Občiansky zákonník. Platný od roku 1951 do roku 1964. S dôvodovou správou a so súvisiacimi predpismi zameranými na vecné právo. Šamorín: HEURÉKA, 1999, s. 32

skutočnosťou, že „za socializmu sa vytvára nová socialistická morálka spočívajúca v nových súdržných vzťahoch medzi ľuďmi“¹¹ a takúto novú morálku je možné najoptimálnejšie vyjadriť výlučne zmieným slovným spojením.

Ako vyplývalo z dôvodovej správy k citovanej norme, pravidlá socialistického spolužitia plnili nielen interpretačnú funkciu (viď ustanovenie § 31 ods. 1), ale mali aj funkciu normotvornú. Pôsobnosťou v normatívnej oblasti mal zákonodarca na mysli situácie, „kedy zákon dovoľoval alebo ukladal, aby určité správanie bolo právne posudzované podľa pravidiel socialistického spolužitia alebo aby nejaká otázka bola rozhodnutá podľa pravidiel socialistického spolužitia.“¹²

Pri analýze ustanovení Občianskeho zákonníka z roku 1950 je možné dospieť k záveru, že v porovnaní s aplikáciou pojmu pravidlá socialistického spolužitia bol pojem všeobecný záujem používaný frekventovanejšie. Zatiaľ čo pravidlá socialistickej morálky našli svoje vyjadrenie len v ustanovení § 31 ods. 1 Občianskeho zákonníka z roku 1950, pojem všeobecný záujem zákonodarca zakomponoval napríklad do ustanovení súvisiacich s obmedzením vlastníckeho práva,¹³ či súvisiacich s bezpodielovým vlastníctvom manželov, atď.

2.3. Úprava v období rokov 1964 – 1991

Začiatkom 60. rokov 20. storočia bol vypracovaný nový občianskoprávny kódex (účinný od 1. apríla 1964), ktorý nahradil Občiansky zákonník z roku 1950. Ani napriek rozsiahlej rekodifikácii predmetného právneho odvetvia zákonodarca do textu Občianskeho zákonníka z roku 1963 nezakomponoval pojem „dobré mravy“. Obdobne ako v predchádzajúcej právnej úprave zotrval pri aplikácii pojmu „pravidlá socialistického spolužitia“ a pojem „všeobecný záujem“ nahradil novým termínom „záujem spoločnosti“. Oba uvedené pojmy boli stotožňované z určitými morálnymi princípmi reprezentujúcimi základ pre výstavbu socialistického občianskeho práva hmotného. Pod pojmom „pravidlá socialistickej morálky“ bolo možné rozumieť (univerzálny) systém spoločenských noriem a súčasne subsystém noriem morálnych, niekedy stotožňovaný aj so socialisticou morálkou ako hodnotovým nepísaným systémom. Podľa názoru právnych teoretikov sa dokonca systém právnych

---

¹¹ Čechotová, V. – Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava: Miroslav Mračko EPOS, 2005, s. 58

¹² Čechotová, V. – Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava: Miroslav Mračko EPOS, 2005, s. 59

¹³ Napríklad: V zmysle ustanovenia § 108, prvá veta a druhá veta pred bodkočiarkou Občianskeho zákonníka z roku 1950 bol vlastníč povinný strpieť, aby sa v stave núdze za náhradu použila jeho vec v miere nevyhnutnej. To isté platilo, ak to vyžadoval dôležitý všeobecný záujem, ktorý nebolo možné inak uspokojiť. V zmysle ustanovenia § 126, ods. 1, prvá veta Občianskeho zákonníka z roku 1950, ak uvedenie veci do predošlého stavu nie je dobre možné, najmä ak tomu bráni povaha výrobku alebo všeobecný záujem, stane sa vlastníkom výrobku ten, podiel ktorého ocenený v peniazoch je najväčší.

noriem prekryval so systémom pravidiel socialistického spoluzitia, čím sa podčiarkoval morálny charakter zmienených noriem.¹⁴ Pre pravidlá socialistického spoluzitia bolo tiež priznančné, že nezaväzovali iba fyzické, ale aj právnické osoby, tzn. všetkých účastníkov občianskoprávných vzťahov bez rozdielu a boli aplikované vo všetkých oblastiach spoločenských vzťahov.

Jedným z kľúčových ustanovení Občianskeho zákonníka z roku 1964 bol článok VI, v zmysle ktorého výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov musel byť v súlade s pravidlami socialistického spoluzitia. Ako zákonodarca v dôvodovej správe uviedol „vo vzťahu občana k spoločnosti zohráva významnú úlohu i morálka, ktorá sa pri postupe ku komunizmu stále zblízuje s právom.“¹⁵ Na základe uvedeného normoval Občiansky zákonník z roku 1964 určité morálne princípy. Zákonodarca vyzdvihoval význam implementovania princíпов morálky do textu normy regulujúcej občianskoprávne vzťahy aj z toho dôvodu, že uvedený prístup k regulovaniu zmieneného odvetvia práva umožnil zakomponovať do kódexu nielen kondicionálne normy,¹⁶ aj normy imperfektne.¹⁷ Aplikácia noriem bez sankcie bola prípustná, keďže v podmienkach socialistickej spoločnosti bolo možné takéto normy presadiť aj výchovným pôsobením.¹⁸ A už zmieneny článok VI. Občianskeho zákonníka z roku 1963 bol toho dôkazom. Síce stanovoval určité pravidlo správania sa, absentovala v ňom však sankcia, ako následok nedodržania príkazu v ňom obsiahnutého. Takúto sankciu je však potrebné hľadať v iných ustanoveniach citovaného kódexu.¹⁹ Obdobné platilo aj o vzájomnom vzťahu rozporu s pravidlami socialistického spoluzitia a rozporu so záujmami spoločnosti. „Je samozrejme, že každý výkon práva a povinnosti, ktorý nie je v súlade s pravidlami socialistického spoluzitia, nie je ani v súlade so záujmami spoločnosti. To však neznamená, že by každý právny úkon, ktorý nie je v súlade s pravidlami socialistického spoluzitia, sa už tým istým priečil záujmom spoločnosti v zmysle ustanovenia § 39.“²⁰

S pojmom pravidlá socialistického spoluzitia sa v texte civilného kódexu stretávame napríklad v ustanovení § 79 Občianskeho zákonníka z roku 1950, v zmysle ktorého, ak bol čas splnenia ponechaný na vôľu dlžníka,

---

¹⁴ Bližšie pozri Češka, Z., Kabát, J., Ondřej, J., Švestka, J. a kol. – Občianský zákoník. Komentár. 1. diel. Praha: PANORAMA, 1987, s. 23

¹⁵ Češka, Z., Kabát, J., Ondřej, J., Švestka, J. a kol. – Občianský zákoník. Komentár. 1. diel. Praha: PANORAMA, 1987, s.22

¹⁶ Kondicionálnou normou je taká norma, ktorej štruktúru tvorí hypotéza, dispozícia a sankcia.

¹⁷ Imperfektnou normou sa rozumie norma, ktorej štruktúru tvorí len hypotéza a dispozícia (sankcia v takejto norme absentuje).

¹⁸ Bližšie pozri Češka, Z., Kabát, J., Ondřej, J., Švestka, J. a kol. – Občianský zákoník. Komentár. 1. diel. Praha: PANORAMA, 1987, s. 22

¹⁹ Bližšie pozri Češka, Z., Kabát, J., Ondřej, J., Švestka, J. a kol. – Občianský zákoník. Komentár. 1. diel. Praha: PANORAMA, 1987, s. 22

²⁰ Češka, Z., Kabát, J., Ondřej, J., Švestka, J. a kol. – Občianský zákoník. Komentár. 1. diel. Praha: PANORAMA, 1987, s. 22 – 23

určil ho na návrh veriteľa súd podľa okolností prípadu tak, aby to bolo v súlade s pravidlami socialistického spoluzitia, alebo v ustanovení § 148 ods. 2 Občianskeho zákonníka z roku 1950, v zmysle ktorého zo závažných dôvodov, najmä ak by ďalšie trvanie bezpodielového spoluvlastníctva odporovalo pravidlám socialistického spoluzitia, môže súd na návrh niektorého z manželov toto spoluvlastníctvo zrušiť i za trvania manželstva, ale aj napríklad v ustanovení § 384 ods. 2 Občianskeho zákonníka z roku 1964, poskytnutie občianskej výpomoci musí byť v súlade s pravidlami socialistického spoluzitia, či v ustanovení § 35 ods. 2 Občianskeho zákonníka z roku 1964, v súlade s ktorým bolo potrebné prejav vôle vykladať tak, ako to so zreteľom na okolnosti, za ktorých bol urobený, zodpovedalo pravidlám socialistického spoluzitia.

Rovnako významným bol aj pojem „záujem spoločnosti“. V zmysle ustanovenia § 39 Občianskeho zákonníka z roku 1964, bol neplatným právny úkon, ktorý svojim obsahom alebo účelom odporoval zákonu alebo ho obchádzal alebo a priechil záujmom spoločnosti. Záujmom spoločnosti sa priechili také právne úkony, ktorých obsah alebo účel bol v rozpore so socialistickým spoločenským zriadením ako aj právne úkony, ktoré boli v rozpore s morálnym kódexom socialistickej spoločnosti, a teda so zásadami socialistického spoluzitia vyjadrenými v článku VI. Občianskeho zákonníka z roku 1964. Platilo, že právny úkon (napr. zmluva), ktorý svojim obsahom alebo účelom odporuje zákonu, alebo ho obchádza, alebo sa priechi záujmom spoločnosti, je od počiatku absolútne neplatný, pričom bolo irelevantné, či účastníci zmluvy o dôvode jej neplatnosti vedeli.²¹

Pojem „záujem spoločnosti“ bol samozrejme zakomponovaný aj do ďalších ustanovení Občianskeho zákonníka z roku 1963. Prikladom je ustanovenie § 471 ods. 1 Občianskeho zákonníka z roku 1963, ak je dedičstvo predĺžené, môžu sa dedičia s veriteľmi dohodnúť, že im dedičstvo prenechajú na úhradu dlhov. Štátne notárstvo túto dohodu schváli, ak neodporuje zákonu alebo záujmu spoločnosti.

2.4. Úprava po roku 1992

Významnej zmeny sa dočkal Občiansky zákonník z roku 1963 na začiatku 90. rokov 20. storočia, kedy bolo prijatých niekoľko noviel, zosúladiujúcich ustanovenia citovanej normy s novými spoločenskými podmienkami. Jednou z nich bola aj novelou č. 509/1991 Zb., účinná od 1. januára 1992, ktorou zákonodarca o.i. nahradil dovtedy používané pojmy „záujem spoločnosti“ a „pravidlá socialistického spoluzitia“ jednotným pojmom „dobré mravy“. Počnúc dňom účinnosti predmetnej novely sa „dobré mravy“ stali opäť súčasťou československého právneho poriadku (a počnúc 1.1.1993 súčasťou právneho poriadku Českej republiky a Slovenskej republiky).

---

²¹ Bližšie pozri judikát R 33/1975

Za zmienku stojí skutočnosť, že zákonodarca priamo v texte civilného kódexu (viď ustanovenie § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka z roku 1963 v zmysle novely č. 509/1991 Zb.) vyzýval k dodržiavaniu dobrých mravov pri výkone práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov. Z predmetného ustanovenia vyplývalo, že „výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi. Citované zákonné ustanovenie má zásadný aplikačný a interpretačný význam pre výkon subjektívnych občianskych práv.“²² Možno podotknúť, že v nezmenenej podobe je ustanovenie § 3 ods. 1 účinným do súčasnosti.

3. Dobré mravy v kontexte rodinného práva

3.1. Úprava v období rokov 1949 – 1963

Oblasť rodinného práva bola dlhodobo vnímaná ako integrálna súčasť občianskeho práva hmotného. Vyplývalo to z koncepcie Všeobecného občianskeho zákonníka. Zmena však nastala až prijatím Zákona o práve rodinnom v roku 1949, ktorým sa problematika rodinného práva vyčlenila z dovtedajšej občianskoprávnej úpravy a vytvorila tak z rodinného práva samostatné právne odvetvie.²³ Súčasne sa aj v tomto právnom odvetví odstránil pretrvávajúci právny dualizmus príznačný pre právny poriadok Československej republiky do začiatku 50. rokov 20. storočia. Zákon o práve rodinnom z roku 1949 však v žiadnej podobe pojem „dobré mravy“ neobsahoval a zmienka o tejto právnej norme má v tejto súvislosti rýdzo informačný charakter.

3.2. Úprava v období rokov 1963 - 1992

Zákon o rodine z roku 1963 možno zaradiť medzi normatívne právne akty, ktoré vo svojom paragrafovom znení obsahovali v určitej podobe pojem „dobré mravy“. Aj v tomto prípade pri vyjadrení zmieneného princípu zvolil zákonodarca iné označenie, a to pojem „zásady morálky socialistickej spoločnosti“.

Pojem „zásady morálky socialistickej spoločnosti“ nebol ani v texte Zákona o rodine z roku 1963 ani v judikatúre definovaný. Právna prax sa skôr zamerala na príkladné vymedzenie situácii, resp. prípadov, ktoré svojim obsahom porušovali uvedený princíp. Príkladom je výklad ustanovenie § 96 ods. 2 Zákona o rodine z roku 1963, v zmysle ktorého, nebolo možné priznať výživné, ak by priznanie tohto nároku oprávnenému bolo v rozpore práve so zmienenými „zásadami morálky socialistickej

---

²² Vid' judikát č. 89/1998

²³ Bližšie pozri Vojáček, L., Schelle, K. – Právní dejiny na území Slovenska. Ostrava: KEY publishing, s.r.o., 2007, s.401

spoločnosti“²⁴. V tejto súvislosti vnímal zákonodarca predmetné slovné spojenie ako „základné a najdôležitejšie kritérium pre posudzovanie všetkých nárokov na výživu.“²⁴ Podľa názoru odbornej verejnosti, by nebolo v súlade s uvedeným princípom, ak by sa priznal nárok na výživné napríklad tomu z manželov, ktorý „druhého manžela opustil v núdzi alebo chorobe alebo ktorý ho opustí za účelom nadviazania faktického životného spoločenstva s iným partnerom.“²⁵ Vo všeobecnosti preto možno konštatovať, že predpokladom pre naplnenie skutkovej podstaty obsiahnutej v ustanovení § 96 ods. 2 Zákona o rodine z roku 1963 bolo amorálne správanie sa oprávneného voči povinnému, pričom nevhodného správania sa vo vzťahu k povinnému mohol dopustiť výlučne oprávnený.²⁶ Vzhľadom na systematické zaradenie predmetného ustanovenia do osobitnej (tzn. piatej) hlavy tretej časti Zákona o rodine z roku 1963 vyplývalo (tzn. osobitná stať v rámci časti normy venovanej problematike výživného), že pod pojmom „výživné“ aplikovaným v ustanovení § 96 ods. 2 Zákona o rodine z roku 1963 mal zákonodarca na mysli nielen vyživovaciu povinnosť rodičov k deťom (§ 85 – 86 Zákona o rodine z roku 1963), či vyživovaciu povinnosť detí k rodičom (§ 87 Zákona o rodine z roku 1963), ale aj vyživovaciu povinnosť medzi ostatnými príbuznými (§ 88 – 90 Zákona o rodine z roku 1963), vyživovaciu povinnosť medzi manželmi (§ 91 Zákona o rodine z roku 1963), príspevok na výživu rozvedeného manžela (§ 92 – 94 Zákona o rodine z roku 1963), príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matke (§ 95 Zákona o rodine z roku 1963). Vecne a miestne príslušný súd bol pri rozhodovaní o priznaní resp. nepriznaní nároku na výživné ex lege povinný nepriznať oprávnenému nárok na výživné, pokiaľ by priznanie tohto nároku bolo v rozpore s uvedeným princípom,²⁷ a to aj vtedy, ak rozhodoval o nároku maloletého dieťaťa na výživné.²⁸

Pojem „zásady morálky socialistickej spoločnosti“ zákonodarca zakomponoval aj do ďalšieho ustanovenia Zákona o rodine z roku 1963., a to konkrétne do ustanovenia § 31 ods. 1, ktoré ukladalo rodičom pri výchove detí povinnosť v duchu zásad morálky socialistickej spoločnosti pôsobiť na citový, rozumový a mravný vývoj svojich detí.

---

²⁴ Radimský, J., Radvanová, S. – Zákon o rodině. Komentár. Praha: PANORAMA, 1989, s. 361

²⁵ Češka, Z. a kol. – Československé rodinné právo. Bratislava: Obzor, 1986, s. 241

²⁶ Bližšie pozri Radimský, J., Radvanová, S. – Zákon o rodině. Komentár. Praha: PANORAMA, 1989, s. 363

²⁷ Porovnaj Pavelková, B., Kubíčková, G., Čechotová, V. – Zákon o rodine. Komentár s judikatúrou. Šamorín: HEURÉKA, 2005, s. 255

²⁸ Pre porovnanie je vhodné uviesť, že v zákone o rodine platnom v súčasnosti na území SR (zákon č. 36/2005 Z.z.) sa v ustanovení § 75 ods. 2 (obdobna ustanovenia § 96 ods. 2 Zákona o rodine z roku 1963) uvádza: Výživné nemožno priznať, ak by bolo v rozpore s dobrými mravmi; to neplatí, ak ide o výživné pre maloleté dieťa. Tzn. v súlade so súčasnou platnou slovenskou legislatívou sú nároky maloletých detí z uvedeného ustanovenia vyňaté.

Prijatím novely Zákona o rodine z roku 1963 v prvej polovici 90. rokov 20. storočia došlo o.i. k úprave vyššieuvedených ustanovení a dovtedy zaužívaný pojem „zásady morálky socialistickej spoločnosti“ bol nahradený pojmom „dobré mravy“.

4. Dobré mravy v kontexte pracovného práva

Rekodifikácia pracovného práva v podmienkach Československej republiky sa uskutočnila podstatne neskôr ako to bolo v prípade občianskeho alebo rodinného práva. Spočiatku bolo pracovné právo (rovnako ako napríklad právo rodinné) súčasťou občianskeho práva (konkrétne Všeobecného občianskeho zákonníka). V roku 1965 však bol prijatý kódex, tzn. Zákonník práce z roku 1965, regulujúci oblasť pracovného práva ako samostatného právneho odvetvia. Obdobne ako občianskoprávna úprava po roku 1963 aj Zákonník práce z roku 1965 aplikoval vo svojom texte pojem „záujem spoločnosti“ ako synonymum pojmu „dobré mravy“, pričom bol vnímaný rovnako, ako v podmienkach občianskeho práva.

Pojem „záujem spoločnosti“ bol relatívne často aplikovaný. Napríklad v súlade s ustanovením § 20 ods. 2, in fine Zákonníka práce z roku 1965, musel byť obsah kolektívnych zmlúv byť v súlade nielen s právnymi predpismi, ale aj so záujmom spoločnosti. V zmysle ustanovenia § 24 ods. 1 Zákonníka práce z roku 1965, občania uskutočňovali svoje právo na práca v súlade so záujmami spoločnosti predovšetkým ako pracovníci v pracovnom pomere k socialistickej organizácii. V zmysle ustanovenia § 242 ods. 1, písm. a) Zákonníka práce z roku 1965 bol neplatným právny úkon, ktorý sa svojim účelom alebo obsahom prial zákonu alebo zákon obchádzal, alebo sa inak prial záujmom spoločnosti.

Na základe viacerých noviel Zákonníka práce z roku 1965 prijatých v prvej polovici 90. rokov 20. storočí boli o.i. upravené ustanovenia obsahujúce slovné spojenie „záujem spoločnosti“, pričom uvedený pojem bol vo väčšine prípadov vypustený z textu citovaného kódexu bez náhrady.

5. Dobré mravy v kontexte hospodárskeho práva

Predmetom úpravy Hospodárskeho zákonníka prijatého v roku 1965 bola úprava socialistickej trhových vzťahov, resp. úprava „vzťahov vznikajúcich pri riadení národného hospodárstva a pri hospodárskej činnosti socialistickej organizácií.“²⁹ Zvláštnosťou je, že Hospodársky zákonník na dlhé obdobie nahradil pojem „obchodné právo“ pojmom „hospodárske právo“. Zároveň bol prvou samostatnou normou regulujúcou oblasť

---

²⁹ Vojáček, L., Schelle, K. – Právní dejiny na území Slovenska. Ostrava: KEY publishing, s.r.o., 2007, s. 407

hospodárskeho, resp. obchodného práva. Začiatkom 90. rokov 20. storočia však bol nahradený novým obchodnoprávnym kódexom – Obchodným zákonníkom publikovaným v Zbierke zákonov pod č. 513/1991 Zb.

Aj Hospodársky zákonník (podobne ako ďalšie z už zmienených súkromnoprávných kódexov) implementoval do svojich ustanovení pojem „záujem spoločnosti“. Dôkazom toho je napríklad ustanovenie § 25 Hospodárskeho zákonníka, v zmysle ktorého bolo potrebné akýkoľvek právny úkon vykladať v súlade so záujmom celej spoločnosti na rozvoji národného hospodárstva a v súlade s požiadavkami súdružskej spolupráce socialistických organizácií. V zmysle ustanovenia § 91 ods. 2 Hospodárskeho zákonníka, ak to vyžadoval dôležitý spoločenský záujem, mohli byť družstvá a ich vyššie organizácie zlúčené, prípadne zrušené rozhodnutím príslušného zväzu družstiev alebo Ústrednej rady družstiev.

6. Záver

Je nesporné, že „dobré mravy“ ako morálny princíp, bez ohľadu na spôsob vyjadrenia v právnej norme, boli relevantným elementom normujúcim odvetvie skromného práva. Reprezentovali určitú potrebu spoločnosti regulovať právne vzťahy v súlade s princípmi dobovej morálky a prinášali tak do príslušných civilných kódexov nové prvky.

Literature:

- Čechotová, V. – Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava: Miroslav Mračko EPOS, 2005
- Čechotová, V. – Charakteristika pojmu „dobré mravy“ v slovenskom súkromnom práve. Justičná revue, Ročník 2005, číslo 2, 2005, s. ...
- Čechotová, V. – Dobré mravy ako interpretačné a aplikačné pravidlo. Justičná revue. Ročník 2005, číslo 3, 2005, s. 342 – 347
- Češka, Z. a kol. – Československé rodinné právo. Bratislava: Obzor, 1986
- Češka, Z., Kabát, J., Ondřej, J., Švestka, J. a kol. – Občiansky zákoník. Komentár. 1. diel. Praha: PANORAMA, 1987
- Fajnor, V., Zátarecký, A. – Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. 3. vydanie, Šamorín: Heuréka, 1998
- Kabát, J., Quotidian, M., Zátarecký, P. – Občiansky zákoník a súvisiace predpisy. Komentár. 2. doplnené vydanie. Bratislava: Obzor, 1980
- Kuklík, J. a kol. – Vývoj česko-slovenského práva 1945 – 1989. Praha: LINDE, 2009
- Lazar, J. – Občianske právo hmotné. 1. zväzok. 2. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2003
- Malý, K. – Dejiny českého a česko-slovenského práva do roku 1945. Praha: Linde, 1997

- Pavelková, B., Kubíčková, G., Čechotová, V. – Zákon o rodine. Komentár s judikatúrou. Šamorín: HEURÉKA, 2005
- Radimský, J., Radvanová, S. – Zákon o rodině. Komentár. Praha: PANORAMA, 1989
- Salač, J. – Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 2. vydanie. Praha: C. H. BECK, 2004
- Schelleová, I., Schelle, K. – Civilní kodexy. 1811 – 1850 – 1964. 1. vydanie. Brno: Masarykova univerzita. Edícia učebníc právnickej fakulty.
- Špaček, V. - Projevy vůle a právní úkony v občanském právu. 1953
- Štefanko, J. – Prvý Občiansky zákonník. Platný od roku 1951 do roku 1964. S dôvodovou správou a so súvisiacimi predpismi zameranými na vecné právo. Šamorín: HEURÉKA, 1999
- Vojáček, L., Schelle, K. – Právní dejiny na území Slovenska. Ostrava: KEY publishing, s.r.o., 2007

Contact – email

kristina.balisova@gmail.com